

Vấn đề con người trong tư tưởng của J.J.Rousseau

Nguyễn Vĩnh Đế. *Le problème de l'homme chez Jean-Jacques Rousseau*, Ste-Foy (Québec), Presses de l'Université du Québec, 1991, trg.253.

Các nhà nghiên cứu tư tưởng của Rousseau đều nhìn nhận là có một sự liên hệ chặt chẽ giữa triết lý giáo dục, xã hội, chính trị với quan niệm của ông về con người, và chính quan niệm này tạo nên sự hợp nhất cho toàn bộ tư tưởng của Rousseau. Như vậy, việc tìm hiểu nguyên lý, sự hình thành và ảnh hưởng của quan niệm đó là một công việc cần thiết đối với nhà nghiên cứu. Đó là mục đích quyển *Le problème de l'homme chez J.J.Rousseau* ("Vấn đề con người trong tư tưởng của J.J.Rousseau") của Nguyễn Vĩnh Đế.

Người ta có thể phân biệt ba phần khác nhau trong tác phẩm này. Phần đầu gồm có chương I là lời bình giải câu nói của Rousseau: "Theo tôi, nhận thức hữu ích nhất mà cũng là nhận thức ít tiến bộ nhất là nhận thức về con người". Tác giả vạch cho thấy sở dĩ Rousseau đưa ra phán đoán bi quan đó chính là vì những lý thuyết về con người của Thiên Chúa Giáo cũng như của các triết gia đương thời và ở trong những thời đại trước đều đã không thấy rằng bản tính con người bao gồm thiện tính (bonté) và tự do; đó là những tính chất còn thiết yếu hơn cả lý trí trong việc định nghĩa nhân tính.

Trong phần thứ hai, gồm các chương II,III,IV tác giả lần lượt phân tách quan niệm về con người của Rousseau trong ba tác phẩm: *Discours sur l'Inégalité* ("Luận về sự bất bình đẳng"), *Emile ou De l'éducation* ("Emile hay là Luận về giáo dục"), *Profession de foi du vicairé savoyard* ("Tuyên ngôn tín ngưỡng của cha sở họ đạo Savoie"). Sự phân biệt ba *discours* khác nhau là một điểm độc đáo trong tác phẩm của Nguyễn Vĩnh Đế vì thông thường khi muốn nói đến quan niệm về con người của Rousseau người ta nhớ đến hình ảnh "người hoang dã hiền hòa" (le bon sauvage) trong *Luận về sự bất bình đẳng*; ngoài ra, có người lại cho *Tuyên ngôn* vốn là

một phần của *Emile* - là một tác phẩm nhỏ mà nội dung mâu thuẫn với *Emile*. Kết quả của sự phân tách cho thấy: 1. Trạng thái tự nhiên nguyên thủy của lịch sử loài người như một số nhà nghiên cứu khẳng định mà là một tiêu chuẩn để theo đó người ta phê phán con người hiện tại: nói cách khác, tư tưởng của Rousseau có tính chất triết lý chứ không phải là lịch sử. 2. Ở mỗi tác phẩm, Rousseau mô tả bản tính và thân phận con người ở một quan điểm riêng biệt: với *Luận về sự bất bình đẳng* đó là quan điểm nhân loại bước từ trạng thái thiên nhiên sang trạng thái văn hóa; tác phẩm thu 71 hai, *Emile*, đứng ở quan điểm của cá nhân trong quan hệ với xã hội và người chung quanh; khác với *Emile*, tác phẩm thứ ba trình bày quan hệ giữa con người với Thượng Đế.

Trong phần thứ ba của *Le problème de l'homme*, Nguyễn Vĩnh Đế trình bày triết lý lịch sử của Rousseau hay nói đúng hơn, sự vong thân của con người trong các lãnh vực: tâm lý, xã hội, chính trị, tư tưởng và nghệ thuật. Chương cuối cùng trình bày khái quát tư tưởng chính trị của Rousseau và vạch cho thấy tư tưởng này không phải là mầm mống của một ý-thức-hệ chuyên chính (totalitarisme) như một số nhà bình giảng đã khẳng định.

Kết luận của sách nêu rõ tính chất hiện đại của tư tưởng Rousseau, giúp cho người đọc hiểu vì sao Rousseau rất gần với con người ngày nay hơn bất cứ một nhà tư tưởng nào của Pháp ở thế kỷ thứ 18: Rousseau khẳng định sự liên hệ mật thiết giữa tự do và nhân phẩm, quyền làm người của tất cả mọi người, lịch sử tính của con người. Nguyễn Vĩnh Đế cũng không quên nói đến hai bài học quý báu mà Rousseau mang lại cho nhân loại hiện đại: một bài học lạc quan vì, đối với Rousseau, lịch sử không phải là một định mệnh không có gì làm thay đổi được, và một bài học khiêm tốn vì, theo tác giả quyển *Khế ước xã hội* - mọi dự phóng xây dựng một con người mới, một xã hội mới là điều không tưởng. (*Triết*)